

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2024.01.22

Адреса для листування: Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України, вул. Терещенківська 3, Київ, Україна, 01024

Е-пошта: mykola@esu.com.ua
ishchenko@nas.gov.ua

Надійшла до редакції: 04.03.2024

Прийнята до друку: 26.05.2024

Опублікована: 28.06.2024

ORCID IDs

Микола Железняк:

<https://orcid.org/0000-0002-8290-6345>

Олександр Іщенко:

<https://orcid.org/0000-0002-8910-111X>

Конфлікт інтересів: автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Особистий внесок авторів:

Створення концепції: Микола Железняк;

Результати дослідження: Олександр Іщенко;

Написання: Олександр Іщенко;

Редагування та затвердження остаточного варіанту: Микола Железняк.

Дозвіл комісії з питань біоетики:

для даного дослідження не потрібне схвалення комісії з питань біоетики.

Фінансування: підготовлено в рамках виконання тематичного плану наукових досліджень Інституту енциклопедичних досліджень НАН України.

© Всі автори, 2024

Українські енциклопедично-словникові видання як засіб поширення медичних знань

Микола Железняк, Олександр Іщенко

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України

У статті порушено актуальні питання медичної лексикографії та енциклопедистики. Зокрема, автори, опираючись на огляд опублікованих в різні роки, починаючи з кінця ХІХ ст., українських (українськомовних) спеціалізованих медичних словників та енциклопедій, доходять висновку, що фактично жодна така довідкова праця не відповідає очікуванням сучасного читача, не забезпечує його належними сучасними знаннями. Інакше кажучи, надрукована медична довідкова література не може з тих чи інших причин (швидка деактуалізація матеріалу, недоступність джерел, часто-густо неузгодженість термінології, її неповнота) активно виконувати свою довідкову функцію в нинішньому суспільстві. Прикметно, що в Україні, де функціонує низка академічних медичних інститутів, профільних закладів вищої освіти, за понад століття вийшло друком багато різних медичних словників, серед них є й енциклопедичні, проте так і не було укладено академічної повної (багатотомної) енциклопедії з медицини. Автори обґрунтовують потребу в створенні великого медичного словниково-енциклопедичного ресурсу сучасного типу, що слугував би корпусом медичних термінів українською мовою та містив би цікаві

й актуальні знання з медицини, серед яких – опис хвороб, засобів і методів лікування, відомості з історії медичної науки, її галузевого розгалуження; подавав би інформацію про визначних представників медичної галузі, провідні медичні центри країни, заклади медичної освіти тощо, загальний внесок української медицини у світову. Такий ресурс став би в пригоді для фахівців та широкого загалу, мав би активне використання в професійній діяльності медичних працівників, навчанні студентів і загалом сприяв би поширенню якісних медичних знань в українському суспільстві.

Ключові слова: медичний словник, медична енциклопедія, медичні знання, медична термінологія, реформування охорони здоров'я, доказова медицина в енциклопедичному форматі.

Ukrainian Encyclopedias and Dictionaries as a Means of Disseminating Medical Knowledge

Mykola Zhelezniak, Oleksandr Ishchenko

*Institute of Encyclopedic Research of the National Academy
of Sciences of Ukraine*

The article deals with topical issues of medical lexicography and encyclopedic studies. In particular, based on a review of Ukrainian (Ukrainian-language) specialized medical dictionaries and encyclopedias published in different years, starting from the end of the 19th century, the authors conclude that currently, no such reference work meets the expectations of modern readers and does not provide them with proper contemporary knowledge. In other words, for some reason, printed medical reference literature may not (rapid obsolescing of information, inaccessibility of sources, often inconsistency of terminology, its incompleteness) actively fulfill its reference function in contemporary society. Noteworthy that in Ukraine, where several academic medical institutes and specialized institutions of higher education operate, many medical dictionaries have been published for more than a century, including encyclopedic dictionaries, but no academic complete (multi-volume) encyclopedia on medicine has ever been compiled. The authors justify the need to create an extensive contemporary medical dictionary and encyclopedic resource, which would serve as a corpus of medical terms in Ukrainian and contain interesting and relevant knowledge in medicine, including descriptions of diseases, means and methods of treatment, as well as information on the history of medical science, its branches; provide information on prominent representatives of the medical field, leading medical centers of the country, medical education institutions, etc., the general contribution of Ukrainian medicine to the global medicine. Such a resource would be helpful both for specialists and the public, would be actively used in the professional activities of medical professionals and the education of students, and would generally contribute to the dissemination of quality medical knowledge in Ukrainian society.

Keywords: Medical dictionary, medical encyclopedia, medical knowledge, medical terminology, healthcare reform, evidence-based medicine in encyclopedic format.

OPEN ACCESS

DOI: 10.25040/ntsh2024.01.22

For correspondence: Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, 3 Tereshchenkivska Street, Kyiv, Ukraine, 01024

E-mail: mykola@esu.com.ua
ishchenko@nas.gov.ua

Received: 04 Mar, 2024

Accepted: 26 May, 2024

Published: 28 Jun, 2024

ORCID IDs

Mykola Zhelezniak:

<https://orcid.org/0000-0002-8290-6345>

Oleksandr Ishchenko:

<https://orcid.org/0000-0002-8910-111X>

Disclosures: The authors declared no conflict of interest.

Author Contributions:

Conceptualization: Mykola Zhelezniak;

Results of study: Oleksandr Ishchenko;

Writing: Oleksandr Ishchenko;

Review & editing: Mykola Zhelezniak.

Ethical approval: This study did not require ethical approval.

Funding: Prepared as part of implementing the thematic research plan of the Institute of Encyclopedic Research of the National Academy of Sciences of Ukraine.

© All authors, 2024

Вступ

Постановка проблеми й актуальність. Сучасна медицина як одна з найрозвиненіших галузей української науки послуговується «належним чином організованою національною фаховою мовою, що охоплює спеціальну і загальноживану лексику» [1], яку консолідують відповідні фахові словники. За спостереженнями деяких дослідників, медицина в Україні належить до прикладних наук, що найбільше забезпечені галузевими українськомовними словниками. Водночас наголошується, що попри цей факт, ситуація з доступністю таких видань, пов'язана зокрема з наявністю їх в університетських бібліотеках, зовсім невітна [2]. Окрім словників, важлива роль у наданні й поширенні довідкових знань належить енциклопедіям. У цьому контексті, як зауважують фахівці, українська медична наука вкрай потребує уніфікованих для всієї країни відомостей про визначних учених, перелік світових досягнень і пам'ятних дат української медицини – тобто створення повноцінної галузевої енциклопедії [3].

Мета нашої праці – окреслити українськомовні словникові й енциклопедичні видання з медицини в історичному ракурсі. Актуальність цього дослідження зумовлено колом проблем поширення наукових знань – від доказових методів лікування до національних медичних шкіл і здобутків у цій царині – репрезентації їх у довідковому форматі, зокрема з метою підвищення інтелектуального потенціалу українського суспільства.

Зазначимо, що пропонується студія продовжує публікації з цієї проблеми, виконані раніше різними дослідниками, серед них Я. Ганіткевич, Н. Литвиненко, Ю. Марков, М. Навальна, Л. Петрух, Л. Пиріг, Л. Симоненко, Н. Філіппова та ін. Новизна нашого дослідження полягає в тому, що історичний екскурс і сучасний стан українського медичного словникарства й енциклопедистики розглянуто комплексно, а також під призмою обґрунтування необхідності появи нових сучасних довідкових видань у реформованій нині медичній сфері України.

Словникарство

Найважливіша цінність українських словників у медичній галузі – це напрацювання медичної термінології українською мовою. Пошук науковцями термінологічної вишу-

каності репрезентують різні галузі знання, і навіть більше – різні сфери життєдіяльності суспільства, зокрема це стосується медицини – давньої, історично сформованої ланки наукового осягнення біологічної природи людини.

«Медична лексика є однією з найдавніших терміносистем, сформованих упродовж тривалого часу становлення та розвитку медицини. Переважна більшість медичних номенів – це слова, які початково належали двом класичним мовам античного світу – давньогрецькій та латинській» [4]. Саме тому перші українські словники медичних термінів – це двомовні праці, передусім латинсько-українські.

Становленню медичної термінології в Україні сприяв загальний розвиток наукової термінології українською мовою у другій половині XIX ст., зачинателем якої часто називають І. Верхратського. Він уклав словник «Початки до уложення номенклатури і термінології природної, народної»¹, хоча зародження наукової термінології, як зазначив І. Огієнко, сягає середніх віків [5], а на думку деяких інших мовознавців, – ще давньоруського періоду – докладніше див.: [6]. Першим українським осередком медичних наук було НТШ у Львові, де 1898 року засновано математично-природничо-лікарську секцію. «На противагу прогресивної добре розвинутої медицини Європи та її високоорганізованих європейських професійних лікарських товариств, у тодішній Галичині не було української наукової медичної літератури і термінології, а українська медична громада – розпорошена» [7]. Того ж року згадана секція НТШ опублікувала перший том «Лікарського збірника»² за редакцією Є. Озаркевича, в якому серед іншого було «представлено медичну термінологію у вигляді мінісловника»³ (д-р Яків Невестюк)» [7]. У другому випуску цього ж тому вміщено мінісловник медичних термінів Є. Озаркевича⁴. Обидві праці – двомовні: перша латин-

¹ Верхратський І. Початки до уложення номенклатури і термінології природописної, народної і замітка о волоській павуку. Львів: Друкарня Ставропігського Інституту; 1869.

² «Лікарський збірник» був предтечею міжнародного наукового журналу «Праці НТШ. Медичні науки».

³ Невестюк Я. Материял термінольоґічний. Лікарський збірник. 1898; 1(1):4-13.

⁴ Озаркевич Є. Термінольоґічний витяг з цілого II-го Випуску. Лікарський збірник. 1898; 1(2):35-40.

Introduction

Problem statement and relevance. Modern medicine, one of the most developed sectors of Ukrainian science, uses a “properly organized national specialized language, which includes special and commonly used vocabulary” [1], consolidated by relevant specialized dictionaries. According to observations of some researchers, medicine in Ukraine belongs to applied sciences that are most equipped with industry dictionaries in Ukrainian. At the same time, despite this fact, the situation with the availability of such publications, related in particular to their availability in university libraries, is quite disappointing [2]. In addition to dictionaries, encyclopedias play a crucial role in providing and disseminating reference knowledge. In this context, as experts note, Ukrainian medical science is in dire need of unified nationwide information about notable scientists, a list of world achievements and memorable dates of Ukrainian medicine – that is, the creation of a full-fledged industry encyclopedia [3].

The purpose of our article is to outline the Ukrainian-language dictionary and encyclopedic publications on medicine from a historical perspective. The relevance of this research is determined by the range of problems in disseminating scientific knowledge – from evidence-based treatment methods to national medical schools and achievements in this area – and their representation in a format of references, in particular, to increase the intellectual potential of Ukrainian society.

It should be noted that the proposed study continues the publications on this problem previously made by various researchers, including Y. Hanitkevych, N. Lytvynenko, Y. Markov, M. Navalna, L. Petrukh, L. Pyrih, L. Symonenko, N. Filippova and others. The novelty of our research consists in reviewing historical insight and the current state of Ukrainian medical dictionaries and encyclopedias comprehensively, as well as through the lens of substantiating the need for the emergence of new modern reference publications in the currently reformed medical sphere of Ukraine.

Dictionary Studies

The most important value of Ukrainian dictionaries in the medical field is the development of medical terminology in Ukrainian. Scientists’

search for terminological sophistication is represented by various fields of knowledge and even more so by multiple spheres of society’s life, in particular, it concerns medicine – an ancient, historically formed branch of scientific understanding of human biological nature.

“Medical vocabulary is one of the oldest terminological systems formed over a long time of medicine establishment and development. The vast majority of medical nomens are words originally from two classical languages of the ancient world – ancient Greek and Latin” [4]. That is why the first Ukrainian dictionaries of medical terms are bilingual works, primarily Latin-Ukrainian.

The formation of medical terminology in Ukraine was facilitated by the general development of scientific terminology in Ukrainian in the second half of the 19th century. I. Verkhratskyi is often called its originator. He compiled the dictionary “Beginnings of compiling natural and fold nomenclature and terminology,”¹ although, as noted by I. Ohienko, the birth of scientific terminology dates back to the Middle Ages [5], and according to some other linguists, even to the Old Rus period. See: [6]. The Shevchenko Scientific Society was the first Ukrainian center of medical sciences in Lviv, where the mathematical, natural and medical section was founded in 1898. “In contrast to the progressive, well-developed European medicine and its highly organized European professional medical societies, there was no Ukrainian scientific medical literature and terminology in Galicia at the time, and the Ukrainian medical community was scattered” [7]. In the same year, the aforementioned section of the Shevchenko Scientific Society published the first volume of the “Medical Collection”² edited by Y. Ozarkevych, where, inter alia, “medical terminology was presented in the form of a mini dictionary³ (Dr. Yakiv Nevestiuk)” [7]. The second issue of the same volume contains a mini dictionary of medical

¹ Vekhpatskyi I. Pochatky do ulozhennia nomenkliatury i terminolohii pryrodopysnoi, narodnei i zamitka o voloskim pavuku. Lviv: Drukarnia Stavropyshkoho Instytutu; 1869. [In Ukrainian]

² “Medical Collection” was the forerunner of the international scientific journal “Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical sciences.”

³ Nevestiuk Y. Materiali terminolohichnyi. Likarskyi zbirnyk. 1898; 1(1):4-13. [In Ukrainian]

сько-українська, друга – німецько-українська; у словничках кожен іноземний термін має український відповідник.

Упродовж кількох років у цьому ж збірнику Є. Озаркевич продовжував публікувати медичні терміни, згодом це саме робив і в інших виданнях, внаслідок чого загальний реєстр представлених ним терміноодиниць становив не менше 3 тисяч. Відтак саме Є. Озаркевича вважають фундатором української медичної термінографії. «У його працях чітко простежувалася тенденція заміни латинських, німецьких термінів на оригінальні українські назви. <...> Він планував видати 15–20 тис. термінів з анатомії, фізіології, семіотики, фармакології, епідеміології, гігієни, соціальної медицини тощо» [8], однак події Першої світової війни завадили втіленню цього задуму. Треба зазначити, що в подальших медичних словниках, що були створені на українських теренах, так само простежується «опертя укладачів на національні словотворчі зразки й одночасне використання поширених у міжнародній термінології грецьких та латинських термінів» [9].

За зразком НТШ у Наддніпрянській Україні інтелігенція Києва заснувала 1907 року Українське наукове товариство, що мало окрему медичну (природничо-лікарську) секцію, організатором і головою якої був М. Галин. Саме він є автором «Російсько-українського медичного словника»⁵, що побачив світ 1920 року за редакцією О. Корчак-Чепурківського, і «Медичного латинсько-українського словника»⁶⁻⁷, який вийшов друком у Празі 1926 року завдяки старанням медиків і громадсько-політичних діячів В. Наливайка та Б. Матюшенка (словник перевидано також у Детройті 1969 року).

За словами Л. Симоненко: «М. Галин – один із найактивніших творців української медичної термінології. Вперше фрагменти його словника опубліковано 1918 року в українському науково-медичному журналі «Українські медичні вісті» [10]. Щоправда, іще перед працею М. Галина вже існували невеличкі ме-

дичні словники П. Адаменка⁸ та О. Курило⁹, хоча перший виявився «не зовсім вдалий за оцінкою рецензентів» [11], а другий – укладений відомим фахівцем з наукової термінології – мовознавцем, але не медиком.

Зі створенням Всеукраїнської академії наук Українське наукове товариство, як і низка термінологічних комісій, увійшло до її складу. Згодом було організовано Інститут української наукової мови ВУАН, у структурі якого діяла медична секція природничого відділу (очільник – О. Черняхівський). Завдяки активній діяльності ВУАН та іншим закладам освіти в країні вийшло друком чимало медичних лексикографічних праць, зокрема «Медичний російсько-український словник»¹⁰, «Практичний словник медичної термінології»¹¹, світ побачили перші вузькогалузеві словники «Nomina anatomica ucrainica»¹², «Анатомічний словник»¹³, «Окулістична термінологія»¹⁴, «Номенклатура хвороб»¹⁵. Дослідники справедливо зауважують, що період кінця XIX ст. – початку 30-х років XX ст. є найактивнішим щодо формування української медичної термінології, методологічних засад термінотворення, а їхнє різноманіття зумовлене стрімким розвитком медичних наук. В. Кисільов, підготувавши свою працю й згадуючи у передмові до неї словник М. Галина, зазначав: потреба нового російсько-українського медичного словника знову актуальна, праця М. Галина «не може задовольнити медика, по-перше, через те, що з часу його видання ввійшло в ужиток чимало нових медичних термінів, яких у тому

⁸ Адаменко П. Медичний словничок. Матеріали для української медичної термінології. Могилів-Подільський: Рідна стріха; 1917.

⁹ Курило О. Російсько-український словничок медичних термінів. Київ; 1918.

¹⁰ Кисільов В. Медичний російсько-український словник. Одеса, Київ: ВУАН; 1928.

¹¹ Черняхівський Є, Ізюмова О, редактори. Практичний словник медичної термінології. Харків: Радянська школа; 1931.

¹² Цешківський Ф, Черняхівський О, редактори. Nomina anatomica ucrainica. Анатомічні назви, прийняті в Базелі на 9 зборах Анатомічного Товариства, перекладені на українську мову. Київ; 1925.

¹³ Лукасевич Е. Анатомічний словник: матеріали. Львів; 1926.

¹⁴ Грушкевич Я. Окулістична термінологія: Анатомічна частина. Лікарський вісник. 1927; 3-4: 8-10.

¹⁵ Корчак-Чепурківський О. Номенклатура хороб. Латинсько-українські назви хороб та російський покажчик до них. Київ: КМІ; 1927.

⁵ Галин М. Російсько-український медичний словник: Матеріали до української медичної термінології. Київ; 1920.

⁶ Галин М. Медичний латинсько-український словник. Прага; 1926.

⁷ Галин М. Медичний латинсько-український словник. Детройт; 1969.

terms by Y. Ozarkevych.⁴ Both works are bilingual: the first is Latin-Ukrainian, and the second is German-Ukrainian; in dictionaries, every foreign term has a Ukrainian equivalent.

For several years, Y. Ozarkevych continued publishing medical terms in the same collection, and later, he did the same in other publications, which resulted in the general register with no less than 3,000 terms. Therefore, Y. Ozarkevych is considered the founder of Ukrainian medical terminology. "The tendency to replace Latin and German terms with original Ukrainian names was clearly visible in his writings. <...> He planned to publish 15,000 to 20,000 terms in anatomy, physiology, semiotics, pharmacology, epidemiology, hygiene, social medicine, etc. [8], but the First World War events prevented him from implementing this plan. In subsequent medical dictionaries created in Ukraine, "the compilers' reliance on national word-building patterns and the simultaneous use of Greek and Latin terms common in international terminology" [9] can also be traced.

In 1907, Kyiv intelligentsia founded the Shevchenko Scientific Society in Dnieper Ukraine, which had a separate medical (natural medicine) section organized and headed by M. Halyn. He is the author of the "Russian-Ukrainian Medical Dictionary,"⁵ which was published in 1920 under the editorship of O. Korchak-Chepurkivskyi, and "The Medical Latin-Ukrainian Dictionary,"⁶ which was published in Prague in 1926 through the efforts of doctors and social and political figures V. Nalyvaiko and B. Matyushenko (the dictionary was also re-published in Detroit in 1969).

According to L. Symonenko, "M. Halyn is one of the most active creators of Ukrainian medical terminology. Fragments of his dictionary were first published in 1918 in the Ukrainian scientific and medical journal "Ukrainski Me-

dychni Visti" (Ukrainian Medical News) [10]. However, even before the work by M. Halyn, small medical dictionaries by P. Adamenko⁸ and O. Kurylo⁹ already existed, although the first turned out to be "not quite successful according to reviewers" [11], and the second was compiled by a well-known specialist in scientific terminology, a linguist, but not a doctor.

With the creation of the All-Ukrainian Academy of Sciences, the Ukrainian Scientific Society and several terminological committees became part of it. Subsequently, the Institute of the Ukrainian Scientific Language of the All-Ukrainian Academy of Sciences was established, with the medical section of the natural sciences department operating within it (headed by O. Cherniakhivskyi). Thanks to the enthusiastic activities of the All-Ukrainian Academy of Sciences and other educational institutions in the country, many medical lexicographic works were published, including "Medical Russian-Ukrainian Dictionary,"¹⁰ "Practical Dictionary of Medical Terminology,"¹¹ the first narrow-field dictionaries "Nomina Anatomica Ucrainica,"¹² "Anatomical Dictionary,"¹³ "Ophthalmic Terminology,"¹⁴ and "Nomenclature of diseases,"¹⁵ Researchers rightly note that the period of the late 19th century – early 30s of the XX century is the most active in terms of devising Ukrainian medical terminology, methodological principles of term development, and their diversity is caused by the rapid evolution of medical sciences. After preparing his work

⁴ Ozarkevych Y. Terminolohichni vytiah z tsiloho II-ho Vypusku. Likarskyi zbirnyk. 1898; 1(2):35-40. [In Ukrainian]

⁵ Halyn M. Rosiisko-ukrainskyi medychnyi slovnyk: Materialy do ukrainskoi medychnoi termonolohii. Kyiv; 1920. [In Ukrainian]

⁶ Halyn M. Medychnyi latynsko-ukrainskyi slovnyk. Prague; 1926. [in Ukrainian]

⁷ Halyn M. Medychnyi latynsko-ukrainskyi slovnyk. Detroit; 1969. [In Ukrainian]

⁸ Adamenko P. Medychnyi slovnychok. Materialy dlia ukrainskoi medychnoi terminolohii. Mohyliv-Podilskyi: Ridna Strikha; 1917. [In Ukrainian]

⁹ Kurylo O. Rosiisko-ukrainskyi slovnychok medychnykh terminiv. Kyiv; 1918. [In Ukrainian].

¹⁰ V. Kysilov Medychnyi rosiisko-ukrainskyi slovnyk. Odesa, Kyiv: VUAN; 1928. [In Ukrainian]

¹¹ Cherniakhivskyi Y., Iziumova O., editors. Praktychnyi slovnyk medychnoi termonolohii. Kharkiv: Radianska Shkola; 1931. [In Ukrainian]

¹² Tsheshkivskyi F., Cherniakhivskyi O., editors. Nomina anatomica ucrainica. Anatomichni nazvy, pryiniati v Bazeli na 9 zborakh Anatomichnoho Tovarystva, perekladeni na ukrainsku movu. Kyiv; 1925. [In Ukrainian]

¹³ Lukasevych E. Anatomichni slovnyk: Materialy. Lviv; 1926. [In Ukrainian]

¹⁴ Hrushkevych Y. Okulistychna terminolohii: Anatomichna chastyna. Likarskyi Visnyk. 1927; 3-4: 8-10. [In Ukrainian]

¹⁵ Korchak-Chepurkivskyi O. Nomenklatura Khvorob. Latynsko-ukrainski nazvy khvorob ta rosiiskyi pokazhyk do nykh. Kyiv: KMI; 1927. [In Ukrainian]

словнику немає; по-друге – чимало термінів, що є в словнику Галина, у життя не ввійшли, замість них уживаються інші» [12].

Подальший розвиток української медичної термінології в умовах радянської окупації був припинений – українську термінологію почали русифікувати, створені раніше термінологічні словники з різних наук забороняли, вилучали з ужитку, нищили, припинив діяльність й Інститут української наукової мови ВУАН (реорганізовано в Інститут мовознавства). Українські науковці потрапили в умови постійної боротьби за права рідної мови й термінологічної бази своєї галузі знань. Українські медичні словники, що друкувалися в Радянському союзі, містили терміни, добір яких обґрунтовано принципом максимального наближення з російською мовою, що фактично зводило нанівець всі методологічні здобутки з термінографії, започатковані НТШ, УНТ, ВУАН (таким є, наприклад, «Словник медичної термінології» М. Книповича¹⁶).

Лише з відновленням державності 1991 року національна термінологія почала відбудовуватися, а її стандартизація стала державною справою. У цей час прикметними ознаками розвитку терміносистеми в медицині були: «дослідження етимології виникнення лексем, відродження національних мовних одиниць медичного фаху, компаративний аналіз власномовних та іншомовних елементів, систематизація й упорядкування власне української термінологіки медичної галузі» [13]. Як результат з'явилися такі лексикографічні видання: «Російсько-український медичний словник»¹⁷, «Орфографічний словник українських медичних термінів»¹⁸, «Російсько-український словник медичної термінології»¹⁹, «Англо-український словник медичних термінів»²⁰, «Українсько-латинсько-англійський

медичний тлумачний словник» у 2 томах²¹, «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» у 4 томах²², «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» у 2 томах²³, «Новий англо-український і українсько-англійський медичний словник»²⁴, «Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів»²⁵, «Словник-довідник з альгології та мікології»²⁶, «Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів»²⁷, «Латинсько-український медичний словник»²⁸, «Російсько-український медичний словник»²⁹, «Словник-довідник термінів судової медицини»³⁰, «Медичний словник оториноларингологічних термінів»³¹, «Тлумачний словник з клінічної токсикології»³², «Англійсько-український словник клінічних термінів-епонімів»³³, «Німецько-український медичний словник»³⁴ тощо.

²¹ Петрух Л, Головка І, Томашевська О, Рудницька А, Смольська Л, Червінська Л. Українсько-латинсько-англійський медичний тлумачний словник. Львів: Львівський державний медичний університет; 1995.

²² Петрух Л, Головка І. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник: у 4 томах. Львів: Львівський національний університет імені Данила Галицького; 2012-2016.

²³ Беляєва О, Ждан В, Цісик А. Латинсько-український медичний енциклопедичний словник: у 2-х т. Київ: ВСВ Медицина; 2020.

²⁴ Шевченко Л, Шматко В, Лось В, редактори. Новий англо-український українсько-англійський медичний словник. Київ: Арій; 2020.

²⁵ Черних В, редактор. Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів: українсько-латинсько-російсько-англійський. Вінниця: Нова Книга; 2014.

²⁶ Калинець-Мамчур З. Словник-довідник з альгології та мікології. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011.

²⁷ Беляєва О. Латинсько-український тлумачний словник клінічних термінів. Київ: ВСВ Медицина; 2016.

²⁸ Нечай С. Латинсько-український медичний словник. Київ; 2002.

²⁹ Нечай С. Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. Київ: УЛТК, Фонд ТТ; 2000.

³⁰ Герасименко О. Словник-довідник термінів судової медицини. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре»; 2002.

³¹ Заболотний Д, Боєнко С, Тишко Ф, Кісельова О. Медичний словник оториноларингологічних термінів: українсько-російсько-латинський. Російсько-українсько-латинський. Латинсько-російсько-український. Київ: Логос; 2011.

³² Марков Ю, Недашківський С, Лоскутов О. Тлумачний словник з клінічної токсикології. Київ: НУОЗ України ім. П. Шупика; 2018.

³³ Стегницька Л, Кійко С. Англійсько-український словник клінічних термінів-епонімів. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; 2019.

³⁴ Сайко М. Німецько-український медичний словник. Київ: ВД «Освіта України»; 2021.

¹⁶ Книпович М. Словник медичної термінології латинсько-українсько-російський. Київ: Медичне видавництво УССР; 1948.

¹⁷ Мусій О, Нечай С, Соколюк О, Гаврилюк С. Російсько-український медичний словник. Київ: Українське лікарське товариство в Києві; 1991.

¹⁸ Петрух Л. Орфографічний словник українських медичних термінів. Львів: Львівський медичний інститут; 1993.

¹⁹ Усатенко О. Російсько-український словник медичної термінології. Київ: Наукова думка; 1996.

²⁰ Запорожан В, редактор. Англо-український словник медичних термінів: у 2-х т. Одеса: Одеський державний медичний університет; 1996.

and mentioning M. Halyn's dictionary in the preface to it, V. Kysilyov noted the need for a new Russian-Ukrainian medical dictionary is time-critical again; the work of M. Halyn "cannot satisfy the doctor, first, because many new medical terms that are missing from that dictionary have come into use since its publication; and second, many terms present in Halyn's dictionary have not entered everyday use, while others are used instead" [12].

Further development of Ukrainian medical terminology under conditions of Soviet occupation was stopped – Ukrainian terminology started undergoing Russification; previously created terminological dictionaries in various sciences were banned, removed from general usage, destroyed, and the Institute of Ukrainian Scientific Language of the All-Ukrainian Academy of Sciences ceased to operate (it was reorganized into the Institute of Linguistics). Ukrainian scientists found themselves in a continuous struggle for the rights of their native language and the terminological base of their field of knowledge. Ukrainian medical dictionaries published in the Soviet Union contained terms that were selected based on the principle of maximum approximation with the Russian language, which effectively nullified all methodological gains in terminography initiated by the Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Scientific Society, and All-Ukrainian Academy of Sciences (such is, for example, the "Dictionary of Medical Terminology" by M. Knypovych¹⁶).

Ukrainian scientists found themselves in a continuous struggle for the rights of their native language and the terminological base of their field of knowledge. Ukrainian medical dictionaries published in the Soviet Union contained terms that were selected based on the principle of maximum approximation with the Russian language, which effectively nullified all methodological gains in terminography initiated by the Shevchenko Scientific Society, Ukrainian Scientific Society, and All-Ukrainian Academy of Sciences (such is, for example, the "Dictionary of Medical Terminology" by M. Knypovych¹⁷).

Only with the independence in 1991 did the revival of the national terminology start, and its standardization became a state matter. At that time, notable signs of the development of the terminology system in medicine were: "the study of the etymology of lexeme origin, the revival of national linguistic units of the medical profession, the comparative analysis of native and foreign language elements, the systematization and arrangement of the Ukrainian medical terminology" [13]. As a result, the following lexicographic publications appeared: "Russian-Ukrainian Medical Dictionary,"¹⁸ "Orthographic Dictionary of Ukrainian Medical Terms,"¹⁹ "Russian-Ukrainian Dictionary of Medical Terminology,"²⁰ "English-Ukrainian Dictionary of Medical Terms,"²¹ "Ukrainian-Latin-English Medical Explanatory Dictionary" in 2 volumes,²² "Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary" in 4 volumes,²³ "Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary" in 2 volumes,²⁴ "New English-Ukrainian and Ukrainian-English Medical Dictionary,"²⁵ "Encyclopedic Explanatory Dictionary of Pharmaceutical Terms,"²⁶ "Reference Dictionary on Algology and Mycology,"²⁷ "Latin-Ukrainian Explanatory Dictionary of Clinical

¹⁶ Knypovych M. Slovník medickej terminológie latynsko-ukrajinsko-rosijskyj. Kyiv: Medyčne vydavnytstvo USSR; 1948. [In Ukrainian]

¹⁷ Knypovych M. Slovník medickej terminológie latynsko-ukrajinsko-rosijskyj. Kyiv: Medyčne vydavnytstvo USSR; 1948. [In Ukrainian]

¹⁸ Musii O, Nechay S, Sokoliuk O, Havriľuk S. Rosijsko-ukrajinskyj medicjnyj slovník. Kyiv: Ukrainske likarske tovarystvo v Kyjevi; 1991. [In Ukrainian]

¹⁹ Petrukh L. Orfografichnyj slovník ukrajinskykh medicjnykh terminiv. Lviv: Lvivskyj medicjnyj instytut; 1993. [In Ukrainian]

²⁰ Usatenko O. Rosijsko-ukrajinskyj slovník medicjnoj terminolóhii. Kyiv: Naukova dumka; 1996. [In Ukrainian]

²¹ Zaporozhan V., editor. Anhlo-ukrajinskyj slovník medicjnykh terminiv: u 2-ku tomach. Odesa: Odeskyj derzhavnyj medicjnyj universytet; 1996. [In Ukrainian]

²² Petrukh L., Holovko I., Tomashevskaja O., Rudnytska A., Smolska L., Chervinska L. Ukrajinsko-latynsko-anhlijskyj medicjnyj tľumachnyj slovník. Lviv: Lvivskyj derzhavnyj medicjnyj universytet; 1995. [In Ukrainian]

²³ Petrukh L., Holovko I. Ukrajinsko-latynsko-anhlijskyj medicjnyj entsyklopedyčnyj slovník: u 4 tomach. Lviv: Lvivskyj natsionalnyj universytet imeni Danyla Halytskoho; 2012–2016. [In Ukrainian]

²⁴ Bieliaieva O., Zhdan V., Tsisyk A. Latynsko-ukrajinskyj medicjnyj entsyklopedyčnyj slovník: u 2-ku t. Kyiv: VSV Medyčsina; 2020. [In Ukrainian]

²⁵ Shevchenko L., Shmatko V., Los V., editors. Novyj anhlo-ukrajinsko-anhlijskyj medicjnyj slovník. Kyiv: Arii; 2020. [In Ukrainian]

²⁶ Chernykh V., editor. Entsyklopedyčnyj tľumachnyj slovník farmatsevtičnykh terminiv: ukrajinsko-latynsko-rosijsko-anhlijskyj. Vinnytsia: Nova Knyha; 2014. [In Ukrainian]

²⁷ Kalinets-Mamchur Z. Slovník-dovidnyk z alholohii ta mikolohii. Lviv: Lvivskyj natsionalnyj universytet imeni Ivana Franka; 2011. [In Ukrainian]

З огляду на назви видань констатуємо, що чимало сучасних медичних словників є англійсько-українськими. Поширення англійської мови в сучасному світі у сфері науки і, відповідно, медицини, є закономірним, що позначається також і в галузі медичного словникарства. З одного боку, перманентно змінюється медична термінологія, адаптуючись до потреб часу, а з іншого – нові терміни приходять до нас головню з англійської: «процес розробки медичних препаратів, їх обговорення на міжнародних конференціях та подальше впровадження відбувається передусім англійською мовою, а серед актуальних постає проблема адекватного перекладу медичної термінологічної лексики англійськомовних інструкцій медичних засобів, сертифікованих Україною» [14]. Отже, якщо раніше науковці адаптували до української мови слова передусім латинського походження, то нині джерелом нових термінів здебільшого стає англійська мова. У цьому контексті доречно згадати й про перекладну працю фахівців Львівського медичного університету – популярний у США ілюстрований словник Дорланда³⁵.

Щоправда, найбільша частка медичних словників – вочевидь російсько-українські. Якщо в радянські часи такі словники були способом русифікації української медичної термінології, то після 1991 року їхню велику кількість можна пояснити необхідністю позбавитися російського впливу, відновлюючи питомі українські терміни й ліквідовуючи недолугі русизми. Як стверджують фахівці, попри те, що «впродовж 30 років видано багато медичних словників, зросійщення медичної мови продовжує тривати» [15].

Узагальнюючи здобутки в медичній лексикографії, зауважимо, що українські науковці (медики, мовознавці-термінологи) запропонували широке розмаїття словників медичної термінології. Їхня велика кількість зумовлена постійним прогресом медичних наук і різновекторним рухом мовнотермінологічної політики та методології (українізація vs. русифікація, пуризм vs. інтернаціоналізація). Щоправда, теза, яку ми винесли на початок статті про те, що медичні словники вкрай важко знайти у бібліотеках, свідчить про те, що результати наукових напрацювань з

української медичної термінології, описані нами вище, залишаються в затінку, не потрапляють ні до фахівців-практиків, ні до здобувачів медичної освіти, ні до пацієнтів.

На цьому тлі, скажімо, американська медична лексикографія відрізняється різуче, оскільки тамтешню медичну термінологію репрезентує авторитетний вже згаданий словник Дорланда (Dorland's Illustrated Medical Dictionary), вперше надрукований ще в 1890 році. Відтоді нові терміни потрапляли в ужиток завдяки регулярному перевиданню цього словника (перевидано 32 рази), а нині він існує як онлайн-видання (словник і енциклопедія). Наявність лише одного солідного словника не лише сприяє його популяризації у суспільстві, доступності для різних верств населення, задовольняючи ним всі довідкові потреби, а й убезпечує від проблеми узгодження термінів, яка обов'язково виникає за наявності великої кількості словників, підготовлених різними науковими школами й редакціями.

Отже, беручи до уваги досвід однієї з найрозвиненіших країн світу, можна твердити, що сучасний розвиток словникарства в галузі української охорони здоров'я має бути сконцентрований на подальшому об'єднанні різних редакційних колективів, що спроможний дати значно більший ефект і результативність з погляду представлення медичних термінів, їх узгодження та популяризації у фаховому середовищі та суспільстві загалом, сприяючи поширенню в ньому медичної грамотності. На сучасному етапі результатом такої праці могло б бути не лише друковане видання, а й електронне. Поки що у цій царині знань не існує українських термінологічних онлайн-словників.

Серед схарактеризованих словників більшість становлять видання загальномедичного характеру і лише частина – спеціалізовані. Науковці стверджують, що сьогодні виникла потреба у фахових словниках із поясненням вузької термінології, притаманної тій чи іншій галузі медицини, адже в багатьох із них спостерігають справжню термінологічну навалу. Ось лише на прикладі ультразвукової діагностики травматичних уражень легень Ю. Марков наводить низку нової лексики, що потребує словникового опису: BLUE-протокол,

³⁵ Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда: у 2 т. Львів: НАУТИЛУС; 2003.

Terms,"²⁸ "Latin-Ukrainian Medical Dictionary,"²⁹ "Russian-Ukrainian Medical Dictionary,"³⁰ "Reference Dictionary of Forensic Medicine Terms,"³¹ "Medical Dictionary of Otorhinolaryngological Terms,"³² "Explanatory Dictionary of Clinical Toxicology,"³³ "English-Ukrainian Dictionary of Clinical Eponym Terms,"³⁴ "German-Ukrainian Medical Dictionary,"³⁵ etc.

Dictionary,"³⁶ "Russian-Ukrainian Medical Dictionary,"³⁷ "Reference Dictionary of Forensic Medicine Terms,"³⁸ "Medical Dictionary of Otorhinolaryngological Terms,"³⁹ "Explanatory Dictionary of Clinical Toxicology,"⁴⁰ "English-Ukrainian Dictionary of Clinical Eponym Terms,"⁴¹ "German-Ukrainian Medical Dictionary,"⁴² etc.

²⁸ Bieliaeva O. Latynsko-ukrainskyi tlumachnyi slovnyk klinichnykh terminiv. Kyiv: VSV Medytsyna; 2016. [In Ukrainian]

²⁹ Nechai S. Latynsko-ukrainskyi medychnyi slovnyk. Kyiv; 2002. [In Ukrainian]

³⁰ Nechai S. Rosiisko-ukrainskyi medychnyi slovnyk z inshomovnyimi nazvamy. Kyiv: ULTK, TT Fund; 2000. [In Ukrainian]

³¹ Herasymenko O. Slovnyk-dpvidnyk terminiv sudovoi medytstyny. Kyiv: Vydavnychi Dim In Yure; 2002. [In Ukrainian]

³² Zabolotnyi D., Boienko S, Tyshko F., Kiseliova O. Medychnyi slovnyk otorynolarynholohichnykh terminiv: ukrainsko-rosiisko-latynskyi. Rosiisko-ukrainsko-latynskyi. Latynsko-rosiisko-ukrainskyi. Kyiv: Lohos; 2011. [In Ukrainian]

³³ Markov Y., Nedashkivskyi S., Loskutov O. Tlumachnyi slovnyk z klinichnoi toksykolohii. Kyiv: NUOZ Ukrainy imeni P. Shupyka; 2018. [In Ukrainian]

³⁴ Stehniatska L., Kiiko S. Anhliisko-ukrainskyi slovnyk klinichnykh terminiv-eponimiv. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Y. Fedkovycha; 2019. [In Ukrainian]

³⁵ Saiko M. Nimetsko-ukrainskyi medychnyi slovnyk. Kyiv: VD Osvita Ukrainy; 2021. [In Ukrainian]

³⁶ Nechai S. Latynsko-ukrainskyi medychnyi slovnyk. Kyiv; 2002. [In Ukrainian]

³⁷ Nechai S. Rosiisko-ukrainskyi medychnyi slovnyk z inshomovnyimi nazvamy. Kyiv: ULTK, TT Fund; 2000. [In Ukrainian]

³⁸ Herasymenko O. Slovnyk-dpvidnyk terminiv sudovoi medytstyny. Kyiv: Vydavnychi Dim In Yure; 2002. [In Ukrainian]

³⁹ Zabolotnyi D., Boienko S, Tyshko F., Kiseliova O. Medychnyi slovnyk otorynolarynholohichnykh terminiv: ukrainsko-rosiisko-latynskyi. Rosiisko-ukrainsko-latynskyi. Latynsko-rosiisko-ukrainskyi. Kyiv: Lohos; 2011. [In Ukrainian]

⁴⁰ Markov Y., Nedashkivskyi S., Loskutov O. Tlumachnyi slovnyk z klinichnoi toksykolohii. Kyiv: NUOZ Ukrainy imeni P. Shupyka; 2018. [In Ukrainian]

⁴¹ Stehniatska L., Kiiko S. Anhliisko-ukrainskyi slovnyk klinichnykh terminiv-eponimiv. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet imeni Y. Fedkovycha; 2019. [In Ukrainian]

⁴² Saiko M. Nimetsko-ukrainskyi medychnyi slovnyk. Kyiv: VD Osvita Ukrainy; 2021. [In Ukrainian]

Based on publication names, we may note that many modern medical dictionaries are English-Ukrainian. The spread of the English language in the contemporary world in the field of science and, accordingly, medicine is natural, which is also reflected in the field of medical vocabulary. On the one hand, medical terminology is constantly changing, adapting to the needs of the time, and on the other hand, new terms mainly originate from English: "The process of developing medical drugs, their discussion at international conferences and subsequent implementation takes place primarily in English, and the problem of adequate translation of medical terminological vocabulary in the English-language instructions for medical devices certified by Ukraine becomes relevant" [14]. So, if earlier scientists had adapted words of primarily Latin origin to the Ukrainian language, English would have been the primary source of new terms. In this context, it is appropriate to mention the translated work of Lviv Medical University specialists – Dorland's Illustrated Dictionary, which was popular in the USA.⁴³

However, the largest share of medical dictionaries is obviously Russian-Ukrainian. While in Soviet times, such dictionaries were a way to Russify Ukrainian medical terminology, after 1991, their extensive number can be explained by the need to eliminate Russian influence by restoring specific Ukrainian terms and eliminating inappropriate Russified terms. However, according to experts, despite "many medical dictionaries having been published over the past 30 years, the Russification of medical language continues" [15].

In summarizing the achievements in medical lexicography, it is noteworthy that Ukrainian scientists (doctors, linguist terminologists) have proposed various medical terminology dictionaries. Their extensive number is due to the continuous progress of medical sciences and the multi-vector development of linguistic terminological policy and methodology (Ukrainization vs. Russification, purism vs. internationalization). However, the statement that we placed at the beginning of the article about the complicated task of finding medical dictionaries in the libraries indicates that the results of

⁴³ Ukrainsko-anhliiskyi iliustrovanyi medychnyi slovnyk Dorlanda: u 2 t. Lviv: NAUTILUS; 2003.

ехосеміотика, точка легені, легеневий пульс, легенева точка, FAST-протокол, eFAST-протокол, А-лінії, В-лінії тощо [16]. Цей приклад слугує яскравим аргументом необхідності створення єдиного великого корпусу медичної лексики українською мовою, до якого були б залучені фахівці всіх медичних напрямів і який наповнювали б терміни загального й вузькоспеціалізованого характеру.

Енциклопедистика

Аналогічною є потреба галузевої енциклопедистики, тобто у створенні великої повноцінної медичної енциклопедії. Такі видання відрізняються від словників тим, що не лише дають визначення словам, а й описують поняття (явища, процеси, об'єкти) [17]. У цьому контексті важливо зауважити, що енциклопедистика охоплює не тільки власне енциклопедії, а й енциклопедичні словники, енциклопедичні довідники, що зазвичай у більш лаконічній формі описують поняття. Тож уже згадані видання «Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник» (двоі чотиритомний), «Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів», принаймні формально, можна зарахувати до здобутків медичної енциклопедистики.

Та поки що у сфері охорони здоров'я України компендіумом є однотомне видання «Медична енциклопедія» (має три едиції – 2001, 2010, 2012 [36]). Щоправда, за змістом, корпусом термінів і формою довідок воно дуже нагадує зазначені енциклопедичні словники. Медична енциклопедія зазвичай є тим твором, що в довідковому форматі здатний представити історію, розвиток і сучасний стан медичної науки, звісно, у ньому мають бути подані основні медичні терміни, однак не менш важливими є енциклопедичні статті, що описують історію медицини, визначних представників вітчизняної медичної думки, провідні медичні центри країни, заклади медичної освіти тощо. У «Медичній енциклопедії», укладачем якої є лише одна особа – П. Червяк, зазначений матеріал викладено в дуже лапідарному вигляді, що зазвичай властиво довідникам, а не енциклопедіям. Між тим, останній чинник також слугує своєрідним маркером рівня й статусу видання – сучасні повноцінні, якісні енциклопедії не в змозі підготувати одна людина, по-

³⁶ Червяк П. Медична енциклопедія. Вид. 3-є. Київ: Просвіта; 2012.

заяк це справа колективу професіоналів, що здатні і створити концепцію праці, і залучити до написання енциклопедичних статей десятки й сотні найкращих фахівців відповідної галузі. У цьому сенсі медичний словник сформувати набагато простіше, адже його мають наповнювати короткі довідки про хвороби, методи лікування, лікарські засоби, розділи медицини тощо, що складаються зазвичай лише з дефініцій (визначень) і не потребують ґрунтовного пропедевтичного опису на основі сучасних достовірних знань.

Навіть якщо уявити, що книга «Медична енциклопедія», останнє видання якої датоване 2012 роком, була б більш повним джерелом енциклопедичних знань, то проблема її оновлення й доповнення була б все одно актуальною. Скажімо, останнім часом стрімко розвивається доказова медицина, що ґрунтується на наукових доказах і клінічних дослідженнях. А це означає, що низку засобів і методів лікування, які раніше вважали ефективними, нині визнано неієвими. З'явилися нові наукові докази для надання якісної медичної допомоги при тих чи інших недугах. Відтак з означених причин певна частка інформації у наявній медичній енциклопедії може мати сумнівний характер, оскільки не відповідає сучасному рівневі наукових знань. До того ж віднедавна в Україні запроваджено реформування галузі охорони здоров'я, що, крім іншого, передбачає застосування медичних практик, класифікацій хвороб, визнаних у світі. Зокрема, на цьому тлі чимало дослідників зауважують про те, що в Україні лікарі ставляють діагнози, які у світі невідомі – їхнє поширення було пов'язано з тим, що радянська медицина не мала доступу до бази джерел доказової медицини. Ось що говорять з приводу цього В. Попович і Г. Бекетова: «До міфічних діагнозів у педіатрії належать: діатез, рецидивуючий обструктивний бронхіт, панкреатопатія, диспанкреатизм, реактивний панкреатит, холепатія, дисбактеріоз, часто і тривало хворіючі діти, аденоїдит. Однак такі терміни взагалі відсутні в Міжнародній класифікації хвороб Х перегляду (МКХ-10). <...> Суперечливі синдроми, симптоми і діагнози часто заплутують лікаря, результатом чого є неправильне призначення лікування» [18]. Частина з цих термінів ми знайшли в «Медичній енциклопедії» П. Черв'яка, де у визначеннях немає вказівки про те, що вони

scientific research in Ukrainian medical terminology described above remain in the shadows and do not get to the attention of practitioners, students of medical education, or patients.

Against this background, the American medical lexicography is strikingly different since the medical terminology there is represented by the already mentioned Dorland's Illustrated Medical Dictionary, first published back in 1890. Since then, new terms have come into use through regular re-publication of this dictionary (re-published 32 times). Today, it exists as an online publication (dictionary and encyclopedia). The presence of only one respectable dictionary not only contributes to its popularization in society, its accessibility to different population groups, satisfying all reference needs, but also prevents the problem of harmonizing terms, which necessarily arises along with the existence of many dictionaries compiled by different scientific schools and editorial boards.

So, considering the experience of one of the most developed countries in the world, it can be argued that modern development of vocabulary in the field of Ukrainian healthcare should be focused on further coordination of various editorial teams, which ensure a much greater effect and efficiency in terms of presentation of medical terms, their alignment, and popularization in the professional environment and society in general, contributing to the promotion of medical literacy. At the current stage, such work could result not only in a printed publication but also in an electronic one. So far, there are no online Ukrainian terminological dictionaries in this domain.

Most described dictionaries are general medical publications, and only some are specialized. Scientists claim that today, there is a need for professional dictionaries that explain narrow terminology inherent in one or another field of medicine because many of them are experiencing a real terminological overload. Just using the ultrasound diagnosis of traumatic lung lesions, Y. Markov provides a whole series of new vocabulary words that need a dictionary description: BLUE protocol, echo-semiotics, lung point, pulmonary pulse, lung point, FAST protocol, eFAST protocol, A-lines, B-lines, etc. [16] This example vividly argues for the need to create a single large corpus of medical vo-

cabulary in Ukrainian. This corpus would involve specialists from all medical fields and include general and highly specialized terms.

Encyclopedistics

The need for industry encyclopedias is similar, that is, for creating an extensive, full-fledged medical encyclopedia. Such editions differ from dictionaries in that they not only define words but also describe concepts (phenomena, processes, objects) [17]. In this context, it is important to note that encyclopedistics includes not only encyclopedias but also encyclopedic dictionaries and encyclopedic reference books, which usually describe concepts more concisely. Therefore, the already mentioned publications "Ukrainian-Latin-English Medical Encyclopedic Dictionary" (two- and four-volume editions) and "Encyclopedic Explanatory Dictionary of Pharmaceutical Terms", at least formally, can be attributed to the achievements of medical encyclopedistics.

So far, the one-volume edition "Medical Encyclopedia" (three editions: 2001, 2010, and 2012 [44]) is the compendium in the field of healthcare in Ukraine. However, in terms of content, corpus of terms and reference forms, it is very similar to the mentioned encyclopedic dictionaries. A medical encyclopedia is usually a work that presents the history, development, and current state of medical science as a reference guide. Indeed, it should contain basic medical terms. Equally important are encyclopedic articles describing the history of medicine, prominent representatives of domestic medical science, leading national medical centers, medical education institutions, etc. The "Medical Encyclopedia," compiled by only one person, P. Cherviak, outlines the specified material in a very lapidary form, usually characteristic of reference guides, not encyclopedias. Meanwhile, the last factor also serves as a kind of marker of the publication's level and status – modern full-fledged, high-quality encyclopedias cannot be prepared by one person since it is the task of a team of professionals who can create a working concept and involve dozens and hundreds of the best specialists in writing encyclopedic articles in the relevant industry. In this sense, it is much easier to create a medical dictionary because it should contain

⁴⁴ Cherviak P. Medychna Entsyklopedia. Vyd. 3-ie. Kyiv: Prosvita; 2012. [In Ukrainian]

можуть бути суперечливі, а то й взагалі відсутні в міжнародній класифікації хвороб.

Окреслене вище свідчить про те, що відомості в енциклопедично-довідкових виданнях з медицини здатні швидко застарівати й цим можуть завдавати шкоди, а тому видавцям необхідно дбати про такі носії інформації енциклопедичних знань, які б забезпечували швидку реакцію на нові дані.

Ще одне видання, про яке варто тут згадати, – однотомна «Фармацевтична енциклопедія» за редакцією акад. НАН України В. Черниха, що узагальнює знання про українську фармацевтичну галузь, подаючи статті про медичні препарати, організацію їх виробництва, методи контролю й збуту, сертифікацію й стандартизацію, активні фармацевтичні інгредієнти та допоміжні речовини, історію фармації тощо (має два видання – 2005 і 2010 років³⁷, а також електронну версію, доступ до сайту якої: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua>). Доповнює це видання інша праця – популярний в інтернеті електронний довідник «Компендіум» (режим доступу: <https://compendium.com.ua>), що систематизує інформацію про лікарські препарати, їхні властивості, особливості застосування, торгові назви тощо; на сайті видання навіть інтегровано відомості про доступність і вартість тих чи інших ліків в аптеках. Його створено на основі друкованого довідника «Компендіум. Лікарські препарати»³⁸ за редакцією акад. НАН України В. Коваленка.

Крім того, існують аматорські медичні енциклопедично-довідкові видання, зокрема «Домашня медична енциклопедія»³⁹, укладена лікарями Л. Карасовською й В. Красовським (мати й син). Це невеликий за обсягом довідник (хоча й називається енциклопедією) про захворювання, що найчастіше трапляються, та методи їх лікування в домашніх умовах.

Часто енциклопедії з'являються на світ за таким алгоритмом: спочатку та чи інша тематика описується у вигляді наукових

праць (статті, монографії), згодом ці дослідження узагальнюють у формат довідників, енциклопедичних словників чи інших науково-популярних видань, і вже потім на основі попередньої довідкової літератури укладають великі енциклопедії. Як вже з'ясували, словники, зокрема й енциклопедичні, що репрезентують медичну термінологію українською мовою, виходили друком. Проте медична енциклопедія – це видання, що поруч з описом явищ і понять медицини висвітлює досягнення визначних представників галузі, її історію в постатях. Це той пласт інформації, без якої енциклопедичні видання завжди будуть недовершеними й зумовлюватимуть необхідність появи нових – більш повних – енциклопедій. Історія медицини, як і будь-якої іншої галузі, – це злети творчої думки, нові відкриття і звершення, за якими стоять люди. Українці зробили чималий внесок у розвиток світової медицини, і ця інформація має популяризуватися в енциклопедичних виданнях, сприяючи появі в українському суспільстві нових геніїв лікарської справи.

З цього погляду українська наукова спільнота запропонувала чимало джерел, необхідних для реалізації справжньої медичної енциклопедії, зокрема її біографічного сегменту – статей про персоналії. Наприклад, за даними О. Філіппової, в Україні опубліковано лише персональних бібліографічних довідників про понад півтори сотні видатних діячів медичної галузі, серед яких найбільше присвячено М. Пирогову, О. Богомольцеві, О. Палладіну [19]. Чимало інформації про такі довідники містить дослідження «Науковці України ХХ–ХХІ століть»⁴⁰.

Важливими з цього погляду є видання «Українські лікарі»⁴¹, підготовлене представниками НТШ (укладач П. Пундій, головний редактор Я. Ганіткевич), у якому вміщено статті про лікарів української діаспори минулого століття, а також учасників національно-визвольної боротьби, активістів українського національного відродження та про репресованих і реабілітованих лікарів України (вийшло

³⁷ Черних В, редактор. Фармацевтична енциклопедія. Вид. 2-ге, допов. Київ: Моріон; 2010.

³⁸ Коваленко В, редактор. Компендіум 2019 – лікарські препарати. Київ: МОРІОН; 2019.

³⁹ Карасовська Л, Карасовський В. Домашня медична енциклопедія. Луцьк: Надстир'я; 2015.

⁴⁰ Железняк М, Гутник Л, Галькевич Т. Науковці України ХХ–ХХІ століть: Метабібліографія. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України; 2010.

⁴¹ Пундій П. Українські лікарі: бібліографічний довідник: у 3-х кн. Львів, Чикаго; 1994-2008.

short references about diseases, treatment methods, medicines, sections of medicine, etc., which usually contain only definitions and do not require a thorough propaedeutic description based on modern, reliable knowledge.

Even if we imagine that the book "Medical Encyclopedia," which was last published in 2012, would be a complete source of encyclopedic knowledge, there would still be a problem of updating and supplementing it. For example, evidence-based medicine, founded on scientific evidence and clinical research, has been developing rapidly recently. This means that several treatment methods that were previously considered effective are now recognized as ineffective. New scientific evidence has appeared on quality medical care in case of certain ailments. Therefore, some information in the available medical encyclopedia may be dubious for specified reasons, as it does not correspond to the current level of scientific knowledge. In addition, Ukraine recently introduced healthcare reform, which, among other things, involves using globally recognized medical practices and disease classifications. In particular, against this background, many researchers note that Ukrainian doctors make diagnoses that are unknown in the world – their spread resulted from Soviet medicine having no access to the database of evidence-based medicine sources. Here is what V. Popovych and H. Beketova say about this: "Mythical diagnoses in pediatrics include diathesis, recurrent obstructive bronchitis, pancreatopathy, dyspancreatism, reactive pancreatitis, cholepathy, dysbacteriosis, often and long-term sick children, and adenoiditis. However, such terms do not exist in the tenth revision of the International Classification of Diseases (ICD-10). <...> Contradictory syndromes, symptoms and diagnoses often confuse the doctor, resulting in incorrect treatment" [18]. We found some of these terms in P. Cherviak's "Medical Encyclopedia," where the definitions do not indicate that they may be contradictory or even absent from the international classification of diseases.

The above shows that the information in encyclopedias and reference publications on medicine can quickly become outdated and, consequently, cause harm. Therefore, publishers need to take care of such information carriers of encyclopedic knowledge in a way that would ensure a prompt response to the emergence of new data.

Another publication worth mentioning here is the one-volume "Pharmaceutical Encyclopedia" edited by V. Chernykh, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, which summarizes knowledge about the Ukrainian pharmaceutical industry, featuring articles on medical drugs, the organization of their manufacturing, control and sales methods, certification and standardization, active pharmaceutical ingredients and auxiliary substances, the history of pharmacy, etc. (published in 2005 and 2014⁴⁵, as well as electronically at <https://www.pharmencyclopedia.com.ua>). This edition is complemented by another work, the electronic reference book "Compendium," which is popular online (available at <https://compendium.com.ua>). The Compendium systematizes information about medicinal products, their properties, usage peculiarities, trade names, etc. The publication's website even integrates information about the availability and cost of certain drugs in pharmacies. It was created based on the printed reference book "Compendium. Medicines,"⁴⁶ edited by V. Kovalenko, Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine.

In addition, there are amateur medical encyclopedias and reference publications, in particular, "Home Medical Encyclopedia,"⁴⁷ concluded by doctors L. Karasovska and V. Karasovskyi (mother and son). This is a small reference book (although called an encyclopedia) about the most common diseases and their treatment methods at home.

Encyclopedias often appear according to the following algorithm: first, the topic is described in the form of scientific works (articles, monographs); later, these studies are summarized as reference books, encyclopedic dictionaries or other popular science publications; finally, large encyclopedias are compiled based on the previous reference literature. As already discovered, dictionaries, particularly encyclopedic ones containing medical terminology in Ukrainian, were published in print. However, the medical encyclopedia is a publication that, in addition to describing the phenomena and concepts of medicine,

⁴⁵ Chernykh V, redaktor. Pharmatsevtychna entsyklopedia. Vyd. 2-he, dopov. Kyiv: Morion; 2010. [In Ukrainian]

⁴⁶ Kovalenko V, redaktor. Kompendium 2019 – likarski preparaty. Kyiv: MORION; 2019. [In Ukrainian]

⁴⁷ Karasovska L., Karasovskyi V. Domashnia medychna entsyklopedia. Lutsk: Nadstyria; 2015. [In Ukrainian]

друком у трьох книгах – відповідно 1994, 1996 і 2008 роках). Медичну біографістику окреслюють також довідкові видання «Медицина в Україні»⁴²⁻⁴³, «Визначні імена в історії української медицини»⁴⁴, «Біографічний словник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету імені О. О. Богомольця»⁴⁵, «Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784–2009»⁴⁶ та інші подібні праці, що окреслюють медичні школи того чи іншого закладу освіти.

Відомо, що «Українську радянську енциклопедію» створили за аналогією до «Большой советской энциклопедии». А от що стосується енциклопедичного видання зі сфери охорони здоров'я, то в радянській Україні не запропонували українськомовного варіанту відомої в ті часи «Большой медицинской энциклопедии» (М., Т. 1–35, 1928–1936; друге видання: М., Т. 1–36, 1956–1964; третє видання: М., Т. 1–30, 1974–1989). Цей факт є черговим свідченням того, що медична термінологія не мала належного розвитку українською мовою в радянські часи.

Національна «Енциклопедія Сучасної України» (ЕСУ)⁴⁷ – академічне багатотомне видання, створене НАН України та НТШ (головні редактори – А. Жуковський, І. Дзюба, О. Романів) – займає окреме місце в репрезентації української медичної думки. Дозволимо собі сказати, що на цьому етапі ця праця певною мірою виконує роль української медичної енциклопедії, оскільки висвітлює найважливіші медичні терміни,

⁴² Медицина в Україні. Видатні лікарі: біобібліографічний словник. Київ: Державна наукова медична бібліотека; 1997.

⁴³ Медицина в Україні. Видатні лікарі: біобібліографічний словник. Вип. 2: Друга половина XIX – початок XX ст. Київ: Державна наукова медична бібліотека; 2021.

⁴⁴ Грандо О. Визначні імена в історії української медицини. Київ; 1997.

⁴⁵ Москаленко В, Полякова І. Біографічний словник завідувачів кафедр та професорів Національного медичного університету імені О. Богомольця (1841–2006). Київ: Книга плюс; 2016.

⁴⁶ Зіменковський Б, Гжегоцький М, Луцик О. Професори Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького: 1784–2009. Львів: Наутилус; 2009.

⁴⁷ Жуковський А, Дзюба І, Романів О, редактори. Енциклопедія Сучасної України: у 30-ти т. [Т. 1-24]. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України; 2001-2022.

медичні центри та найвідоміших представників української медицини. Статті медичної тематики якісні, адже їхніми авторами є визнані авторитети – експерти у своїх галузях. Укладачі ЕСУ намагаються актуалізувати інформацію відповідно до потреб часу, наприклад, з поширенням COVID-19 одразу з'явилася ґрунтовна стаття М. Андрейчина про цю коронавірусну інфекцію. В умовах російсько-української війни гостро відчувається потреба в статтях, присвячених парамедицині та військовій медицині, над чим й працює редакція ЕСУ. Важливо зазначити, що майже всі (крім останніх) томи цієї енциклопедії надруковано великим накладом (10 тис. примірників), доступна також електронна версія (<https://esu.com.ua>), а отже, видання є помітним в інформаційному просторі держави й відіграє істотну роль у поширенні медичних знань українською мовою.

Варто наголосити на детальному відображенні здобутків української медицини в енциклопедії «Наукове товариство імені Шевченка». Зокрема, як зауважують дослідники, ця енциклопедія є унікальним виданням про видатних особистостей української та світової науки, особливе зацікавлення становлять відомості про лікарів – дійсних членів НТШ [20].

Підбиваючи підсумок, наголосимо, що українська медицина поки що немає справжньої спеціалізованої енциклопедії, хоча спроби створити таке видання вже були. В епоху розвитку інформаційних технологій, вочевидь, медичною енциклопедією має бути онлайн-ресурс, що матиме змогу вміщувати необмежену кількість необхідної енциклопедичної інформації, і не лише текстової, а й графічної (фото- і відеоряд) та швидко оновлювати застарілі відомості. Такий ресурс був би вкрай популярним серед фахівців і пересічних українців. Створенням відповідного джерела медичних знань є прерогатива найбільших центрів медичної науки. Нині нам не вдалося знайти бодай якоїсь інформації, що таку енциклопедію планують створити, хоча дослідники неодноразово наголошували на необхідності її появи.

highlights the achievements of prominent representatives of the field and its history in figures. This is the layer of information without which encyclopedias will always be incomplete, resulting in the need for the emergence of new, more complete, encyclopedias. Like any other field, the history of medicine is a flight of creative thought, new discoveries and achievements with people behind them. Ukrainians have made a significant contribution to the development of world medicine, and this information should be promoted in encyclopedias, contributing to the emergence of new medical geniuses in Ukrainian society.

From this perspective, the Ukrainian scientific community has offered many sources necessary for creating the real medical encyclopedia, particularly its biographical segment – articles about personalities. For example, according to O. Filippova, over 150 personal biographies of prominent medical figures have been published in Ukraine, most dedicated to M. Pyrohov, O. Bohomoltsev, and O. Palladin [19]. The study “Scientists of Ukraine of the 20–21st Centuries”⁴⁸ contains extensive information about such reference books.

The work “Ukrainian Doctors,”⁴⁹ prepared by representatives of the Shevchenko Scientific Society (compiler P. Pundii, editor-in-chief Y. Hanitkevych), contains articles about last century’s doctors from the Ukrainian diaspora, participants in the national liberation struggle, activists of the Ukrainian national revival, and Ukraine’s repressed and rehabilitated doctors (published in print in three books in 1994, 1996 and 2008, respectively). Medical biography is also set forth in the reference publications “Medicine in Ukraine,”^{50,51} “Notable Names in the History of Ukrainian Medicine,”⁵² “Biographical Dictionary of Department Chairs

⁴⁸ Zhelezniak M., Hutnyk L., Halkevich T. *Naukovtsi Ukrainy XX-XXI stolit: Metabibliogrraphia*. Kyiv: Instytut Entsyklopedychnykh doslidzhen NAN UKrayiny. 2010. [In Ukrainian]

⁴⁹ Pundii P. *Ukrainski likari: bibliografichni dovidnyk: u 3-h kn*. Lviv, Chicago; 1994–2008. [In Ukrainian]

⁵⁰ *Medytsyna v Ukrayini. Vydanni likari: bibliografichni slovnyk*. Kyiv: Derzhavna naukova medychna biblioteka; 1997. [In Ukrainian]

⁵¹ *Medytsyna v Ukrayini. Vydanni likari: bibliografichni slovnyk*. Vyd. 2: Druha polovyna XIX – pochatok XX st. Kyiv: Derzhavna naukova medychna biblioteka; 2021. [In Ukrainian]

⁵² Hrando O. *Vyznachni imena v istorii ukrainskoi medytsyny*. Kyiv; 1997. [In Ukrainian]

and Professors of O.O. Bohomolets National Medical University,⁵³ “Professors of Danylo Halytsky Lviv National Medical University: 1784–2009,”⁵⁴ and similar works outlining the medical schools of various educational institutions.

The “Ukrainian Soviet Encyclopedia” is known to have been created by analogy with the “Great Soviet Encyclopedia.” As for the encyclopedic publication in the field of healthcare, no Ukrainian-language version of the then-known “Large Medical Encyclopedia” (M., Vol. 1–35, 1928–1936; second edition: M., Vol. 1–36, 1956–1964; third edition: M., Vol. 1–30, 1974–1989) was offered. This fact is another evidence that during Soviet times, medical terminology did not develop properly in Ukrainian.

The national “Encyclopedia of Modern Ukraine”⁵⁵ is a multi-volume academic publication created by the National Academy of Sciences of Ukraine and the Shevchenko Scientific Society (chief editors – A. Zhukovskyi, I. Dziuba, O. Romaniv), which holds a prominent place in the representation of Ukrainian medical science. At this stage, this work somewhat fulfills the role of the Ukrainian medical encyclopedia, as it covers the most important medical terms, medical centers and the most famous representatives of Ukrainian medicine. Medical articles are high-quality because their authors are recognized opinion leaders and experts in their respective fields. Editors of the “Encyclopedia of Modern Ukraine” try to update the information based on the needs of the time. For example, with the spread of COVID-19, the article by M. Andreichyna immediately appeared about this coronavirus infection. Under the conditions of the Russo-Ukrainian war, articles on paramedicine and military medicine are needed badly, which is what the editorial office of the “Encyclopedia of Modern Ukraine” is currently working on. Noteworthy, almost all (except the last) volumes of this encyclopedia are printed in many

⁵³ Moskalenko V., Poliakova I. *Biohrfachnyi slovnyk zaviduvachiv kafedr ta profesoriv Natsionalnoho medychnoho universytetu imeni O. Bohomoltsia (1841–2006)*. Kyiv: Knyha plus; 2016. [In Ukrainian]

⁵⁴ Zimenkovskyi B., Grzegotski M., Lutsyk O. *Profesory Lvivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu imeni Danyla Halytskoho: 1784–2009*. Lviv: Nautilus; 2009. [In Ukrainian]

⁵⁵ Zhukovskyi A., Dziuba I., Romaniv O., redaktory. *Entsyklopedia Suchasnoi Ukrainy: u 30-ty t*. [vol. 1–24]. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy; 2001–2022. [In Ukrainian]

Список літератури

1. Navalna M. *Dynamika leksykonu ukrainskoi periodyky pochatku 21 st.* Kyiv: The NASU Institute of Ukrainian Language; 2011.
2. Kostromina S, Kyrko S. *Ukrainomovni dovidkovi vydannia Ukrainy na dopomogu navchalnomu protsesu.* In: *Vid XIX do XXI st.: transformatsiia bibliotek u konteksti rozvytku suspilstva.* Kharkiv: IRIS; 2011:211-216.
3. Pyrih L. *Medicine in encyclopedias of Ukraine.* The Encyclopedia Herald of Ukraine. 2009;1:34-38. doi:10.37068/evu.1.5
4. Lytvynenko N. *Problema vplyvu inshomovnykh zapozychen na rozvytok ukrainskoi medychnoi terminolohii v konteksti fakhovoi pidhotovky maibutnykh likariv.* In: *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought.* Rome, Italy: International Science Group; 2021:411-416.
5. Ohiienko I. *Istoriia ukrainskoi hramatychnoi terminologii.* Zapysky Ukrainskoho Naukovoho Tovarystva v Kyivi. 1908; 1:98-102.
6. Ivashchenko V. *Ukrainska shkola terminoznavstva: z ictopii stanovlennia.* In: *Nosowicz JF, editor. Neofilologia dla przyszłości.* Polska, Warszawa: Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie; 2016:47-59.
7. Zayachkivska O, Lonchyna V, Kovalyshyn V, Bidiuk D, Vovk V, Volodko N, Danylyak O, Dzis I. *New conceptual ideas in the Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical sciences (dedicated to the 125th anniversary since its foundation).* Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci. 2023 Jun 30; 71(1):1-16. doi:10.25040/ntsh2023.01.03
8. Maliuta O. *Stanovlennia ukrainskoi naukovoï pryrodnycho-tekhnichnoi terminolohii na zakhidnoukrainskykh zemliakh Avstro-Uhorskoi imperii u XIX – na pochatku XX st.* History Pages. 2013; 36:48-55. doi:10.20535/2307-5244.36.2013.89111
9. Petrukh L. *Istoriia rozvytku medychnoho slovnnykarstva.* Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci. 2014; 38(24):22-33.
10. Symonenko L. *O.Martyrii Halyn – the redactor of the first medical dictionaries (1856 – 1943).* Terminolohichni Visnyk. 2017; 4:232-235.
11. Hanitkevych Y. *Rozvytok ukrainskoi medychnoi terminolohii.* Shevchenko Scientific Society: Online Journal of the NTSh. 24 January 2021. Available at: <https://ntsh.org/node/1018>. Accessed on 01 February 2024.
12. Kysiliov V. *Foreword.* In: *Kysiliov V, editor. Medical Russian-Ukrainian Dictionary [edition reprint of 1928].* Kyiv: The NASU Institute of Encyclopedic Research; 2008:4-4.
13. Bohuslavska L, Rahrina Zh, Repetun A. *Linhvoekolohiia movy medychnoi osvity yak odyń iz faktoriv stanovlennia identychnosti inozemnoho fakhivtsia medychnoi haluzi.* GoS. 2023 May 26; 27:462-464. doi: 10.36074/grail-of-science.12.05.2023.074
14. Snitovska O. *The medical terminology of the English language farm-texts in medicines instructions and its reproduction in Ukrainian translations.* Writings in Romance-Germanic Philology. 2017; 39:108-116. doi: 10.18524/2307-4604.2017.2(39).118623
15. Tomashevska O, Dzis Y. *Ukrainska medychna mova: problemy ta yikh vyrishennia.* Zdorovia Ukrainy 21 storichchia. 2021; 17(50):54-59.
16. Markov Y. *Medychna terminolohiia v medychnii leksykohrafii.* In: *Yeshchenko T, editor. Linguistic Ecology: The Language of Medicine.* Lviv: Danylo Halytsky Lviv National Medical University; 2023:247-252.
17. Hancher M. *Dictionary vs. encyclopedia, then and now.* Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America. 2019; 40(1):113-138. doi:10.17613/jp1s-9h40
18. Popovych V, Beketova H. *Mifichni diahnozy u pediatrii: adenoidy chy nazofarynhit? Yakyi diahnoz pravylnyi?* Zdorovia Ukrainy. Pediatriia. 2021; 4(60):13-14.
19. Filippova N. *Znachennia personalnykh bibliohrafichnykh pokazhchykiv diiachiv medychnoi haluzi u vysvitlenni dosiahnen vitchyznianoï medytsyny.* Biographistica Ukrainica. 2016; 14:325-344.
20. Mateshuk-Vatseba L., Zaiachkivska O. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka. Entsyklopediia. – Tom 3: Ves-Hlyn / red. tomu O. Kupchynskyi, O. Savula, N. Fedorak. Naukove tovarystvo im. Shevchenka, Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. – Lviv, 2016. – 620 c.* Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci. 2017 Dec 20; 50(2):124-125.

copies (10,000), and an electronic version is available at <https://esu.com.ua>. Therefore, the publication is prominent in the state's information space and plays a significant role in spreading medical knowledge in Ukrainian.

It is worth emphasizing the detailed representation of Ukrainian medicine's achievements in the encyclopedia of the Shevchenko Scientific Society. As researchers note, this encyclopedia is a unique publication about outstanding personalities of Ukrainian and world science. Information about doctors who are active members of the Shevchenko Scientific Society is particularly interesting [20].

In summary, there is still no real specialized encyclopedia of Ukrainian medicine, although

attempts have already been made to create one. In the era of information technology development, a medical encyclopedia should be an online resource that can contain unlimited necessary encyclopedic information, not only text but also graphics (photo and video series), and quickly update outdated information. Such a resource would be extremely popular both among specialists and ordinary Ukrainians. Creating an appropriate source of medical knowledge is the prerogative of the largest centers of medical science. Currently, we have not been able to find any information that such an encyclopedia is planned, although researchers repeatedly emphasized the need for its appearance.

References

1. Navalna M. *Dynamika leksykonu ukraïnskoi periodyky pochatku 21 st.* Kyiv: The NASU Institute of Ukrainian Language; 2011.
2. Kostromina S, Kyrko S. *Ukrainomovni dovidkovi vydannia Ukrainy na dopomohu navchalnomu protsesu.* In: *Vid XIX do XXI st.: transformatsiia bibliotek u konteksti rozvytku suspilstva.* Kharkiv: IRIS; 2011:211-216.
3. Pyrih L. *Medicine in encyclopedias of Ukraine.* The Encyclopedia Herald of Ukraine. 2009;1:34-38. doi:10.37068/evu.1.5
4. Lytvynenko N. *Problema vplyvu inshomovnykh zapozychen na rozvytok ukraïnskoi medychnoi terminolohii v konteksti fakhovoi pidhotovky maibutnykh likariv.* In: *Theoretical and scientific bases of development of scientific thought.* Rome, Italy: International Science Group; 2021:411-416.
5. Ohienko I. *Istoriia ukraïnskoi hramatychnoi terminolohii.* Zapysky Ukraïnskoho Naukovoho Tovarystva v Kyivi. 1908; 1:98-102.
6. Ivashchenko V. *Ukraïnska shkola terminoznavstva: z ictopii stanovlennia.* In: *Nosowicz JF, editor. Neofilologia dla przyszłości.* Polska, Warszawa: Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie; 2016:47-59.
7. Zayachkivska O, Lonchyna V, Kovalyshyn V, Bidiuk D, Vovk V, Volodko N, Danylyak O, Dzis I. *New conceptual ideas in the Proceedings of the Shevchenko Scientific Society. Medical sciences (dedicated to the 125th anniversary since its foundation).* Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci. 2023 June 30; 71(1):1-16. doi:10.25040/ntsh2023.01.03
8. Maliuta O. *Stanovlennia ukraïnskoi naukovoï pryrodnycho-tekhnichnoi terminolohii na zakhidnoukraïnskykh zemliakh Avstro-Uhorskoi imperii u XIX – na pochatku XX st.* History Pages. 2013; 36:48-55. doi:10.20535/2307-5244.36.2013.89111
9. Petrukh L. *Istoriia rozvytku medychnoho slovnycarstva.* Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci. 2014; 38(24):22-33.
10. Symonenko L. *O.Martyriy Halyn – the redactor of the first medical dictionaries (1856 – 1943).* Terminolohichniy Visnyk. 2017; 4:232-235.
11. Hanitkevych Y. *Rozvytok ukraïnskoi medychnoi terminolohii.* Shevchenko Scientific Society: Online Journal of the NTS. 24 January 2021. Available at: <https://ntsh.org/node/1018>. Accessed on 01 February 2024.
12. Kysiliov V. *Foreword.* In: *Kysiliov V, editor. Medical Russian-Ukrainian Dictionary [edition reprint of 1928].* Kyiv: The NASU Institute of Encyclopedic Research; 2008:4-4.
13. Bohuslavskaya L, Rahrina Zh, Repetun A. *Linhvoekolohiia movy medychnoi osvity yak odyn iz faktoriv stanovlennia identychnosti inozemnoho fakhivtsia medychnoi haluzi.* GoS. 2023 May 26; 27:462-464. doi: 10.36074/grail-of-science.12.05.2023.074
14. Snitovska O. *The medical terminology of the English language farm-texts in medicines instructions and its reproduction in Ukrainian translations.* Writings in Romance-Germanic Philology. 2017; 39:108-116. doi: 10.18524/2307-4604.2017.2(39).118623

15. Tomashevskaya O, Dzis Y. Ukrainska medychna mova: problemy ta yikh vyrishennia. *Zdorovia Ukrainy* 21 storichchia. 2021; 17(50):54-59.
16. Markov Y. Medychna terminolohiia v medychnii leksykohrafii. In: Yeshchenko T, editor. *Linguistic Ecology: The Language of Medicine*. Lviv: Danylo Halytsky Lviv National Medical University; 2023:247-252.
17. Hancher M. Dictionary vs. encyclopedia, then and now. *Dictionaries: Journal of the Dictionary Society of North America*. 2019; 40(1):113-138. doi:10.17613/jp1s-9h40
18. Popovych V, Beketova H. Mifichni diahnozy u pediatrii: adenoidy chy nazofarynhit? Yakyy diahnoz pravyl'nyi? *Zdorovia Ukrainy. Pediatriia*. 2021; 4(60):13-14.
19. Filippova N. Znachennia personalnykh bibliografichnykh pokazhchykiv diiachiv medychnoi haluzi u vysvitlenni dosiahnen vitchyznianoï medytsyny. *Biographistica Ukrainica*. 2016; 14:325-344.
20. Matshuk-Vatseba L., Zaiachkivska O. *Naukove tovarystvo imeni Shevchenka. Entsyklopediia*. – Tom 3: Ves-Hlyn / red. tomu O. Kupchynskyi, O. Savula, N. Fedorak. Naukove tovarystvo im. Shevchenka, Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. – Lviv, 2016. – 620 p. *Proc Shevchenko Sci Soc Med Sci*. 2017 Dec 20; 50(2):124-125.